

«La denne kvinnen ligge hjemme og langsomt dø i sin hjertesvikt? Beslutningen om å la henne bli hjemme hadde karakter av et etisk valg: Et sprang uten sikker landing, båret av et dyptfølt kroppslig ubehag. Deretter gikk vi inn i stuen. Der var det smørbrød, kaker og kaffe i rikelige mengder.»

Intervjuet: Eivind Gustav Olsen Merok

Et hermeneutisk ballespark

En døende kvinne et lite sted på kysten lengst i nord. Familien samlet til avskjed. Den unge Eivind Merok i et av sine første sykebesøk. «Jeg følte meg hensatt til en annen scene enn den scenen jeg hadde øvd meg i å beherske. Jeg hadde mistet regien. Hvilket stykke var jeg nå blitt delaktig i, hvilken fortelling hadde jeg trådt inn i?» (1). Eivind Merok skildrer sin ferd fra oppvekst i bergensk middelklasse via studier i Tyskland til legejobben i Finnmark som en dannelsesreise. Læreårene i Würzburg og Hamburg hadde gitt ham – i tillegg til medisinfaget – en intellektuell ballast preget av antroposofisk tenking, nærkontakt med den europeiske kunstscene og selvstudier i litteratur.

– Kunstneren Joseph Beuys fikk betydning for meg. Hans idé om samfunnet som *sosial skulptur* var en inspirasjon. Det var spennende å være student i Europas midte. Jeg fikk tilbud om å fullføre studiene i Norge, men avslo.

Fra Hamburg gikk turen til Loppa. Han trengte ballasten. Møtet med Finnmark gjorde ham først sjøsyk. Deretter til lege.

Relasjonelt føleri

Eivind Merok og sosiolog Olaug Lian har nylig gitt ut bok, en distriktsmedisinsk essaysamling med bidrag fra et flerfaglig forfatterkorps innen akademi og praksis (2). Boken har ført til debatt (3, 4). Professor Steinar Hunskaar i Bergen skrev: «Allmennmedisinen må beskyttast både mot biomedisinsk fundamentalisme og relasjonelt føleri utan medisinsk nytteverdi. Ei ny fagbok om distriktsmedisin har ikkje funne ein god balanse.»

– Relasjonelt føleri høres definitivt lite potent ut. Du fikk deg et spark i den faglige forfengeligheten der?

Det er på dette tidspunktet i samtalen at intervjuets tittel gir seg selv. Eivind Merok tar en liten pause i samtalen. En sjelden pause. Bergensere er som kjent dømt til å gjøre fortløpende rede for seg. Så kommer

det. Vet jeg at han har spilt seks juniorfinaler for Brann? Seks! Ikke for å skryte, får jeg klar melding om, men *relasjonelt føleri* krever tydeligvis et tilsvar som sitter der det skal.

– Offensiv høyreback.

– ????

– Noen ganger uten høyreving!

– OK. Høres ensomt ut.

– For det første: Uten relasjonell kompetanse er legen hjelpeløs i forhold til sitt oppdrag, pasienten. Det gjelder selvsagt ikke bare i distrikt. For det andre: Jeg aksepterer ikke et medisinsk kunnskapsbegrep som ekskluderer følelser og fornemmelser, den personlige erfaring, det Aristoteles kalte *phronesis*. Det er derfor jeg mener distriktsmedisinerne representerer en avantgarde. Vi har et unikt kunnskapstilfang, vi forener biomedisin med det som i andre fag kalles feltkunnskap, vi har en tverrfaglig tilnærming til sammensatte problemer, og vi bedriver skreddersøm. Mitt overordnede prosjekt er å forene praksis og egen erfaring med teori og formidling.

– Og professoren i Bergen?

– Han skal ha en stor takk. Det er stilig med folk i akademiet som bryr seg nok til å stikke hodet ut. Jeg fikk et skikkelig positivt kick av den responsen.

Hjemme i verden

Vi er i Santiago de Compostela. Året er 2003. Eivind Merok viser filmen *Hjemme i verden* for et fargerikt fellesskap av distriktsleger på verdenskongress for rural health. Filmen handler om Else som lever med husdyr, familie og venner på et småbruk på vestsiden av Hasfjorden i Finnmark. Eivind Merok har laget filmen sammen med den italienske filmskaperen Rossella Ragazzi og filosofen Holger Hole. Til nå er den vist i 13 land – i Norge på universiteter, filmscener og grendehus – og oversatt til engelsk og russisk. Beretningen om hvordan prosjektet ble til, sier mye om legen og formidleren Eivind

Merok, men sprenger rammene for dette intervjuet. Stikkordene er nysgjerrighet, mot til å kjenne på eget ubehag, gjennomføringsevne og en velutviklet fornemmelse for det som i IT-verdenen kalles grensesnitt. Å få noe til å fremtre for noen i et egnet format.

I Santiago de Compostela er de tekniske forholdene ved filmfremvisningen langt fra optimale. Varmt er det også. Men den internasjonale forsamlingen sitter musestille og ser på Else. Og sauene hennes. Et glimt av legen – han Eivind – over en suppetallerken. Mer sau. Hav. Og enda mer sau. Det er Else som styrer dagsordenen i filmen: hennes tempo, hennes forståelse av sykdom og helbredelse, hennes vurdering av hva som er viktig i verden. Sau er viktig. De skotske kollegene i rommet samt den ene fra New Zealand nikker taust innforstått. Andre synes scenene fra sauefjøsset er eksotiske og antakelig langtrukne. Men alle gjenkjenner vi vår felles pasient Else og oss selv i legen, der de to sitter i fredelig dialog om liv og helse på et kjøkken. Pasientens hjemmebane.

– Jeg har vist filmen i mange sammenhenger og opplever at den åpner opp for andre samtaler enn de vi vanligvis har i faget. Det er noe annet å vise frem enn å fortelle om. Stort sett erfarer legene pasienten på legens hjemmebane. Pasienten blir den fremmede, til tross for ord som *empati* og *pasientsentrert*. – Du har laget flere filmer?

– Fire til sammen. Du må få med at det ikke bare er mine filmer, vi har vært et team. Den viktigste i tillegg til *Hjemme i verden* er en film basert på samtaler med filosofen Hans-Georg Gadamer i Heidelberg høsten 1999, *Helsens skjulte natur*. Gadamer er best kjent for sitt bidrag til hermeneutikken, kunsten å forstå forståelsen. Han har også gitt ut en artikkelsamling om helse, *Über die Verborgenheit der Gesundheit* (5), der han nettopp beskriver hvordan vitenskapen fremmedgjør oss fra vår egen opplevelse av helse.

Eivind Gustav Olsen Merok

Født 15. januar 1956

- Cand.med. Universitetet i Hamburg 1984
- Kandidat i folkehelsevitenskap, Universitetet i Tromsø 1994
- Leder Program for allmennt medisinsk forskning og fagutvikling i Nord-Norge, Universitetet i Tromsø 2002–04
- Kommunelege i Hasvik 1986–96 og 2003–

Foto Rune Stoltz Bertinussen/SCANPIX

Et sted – Stedet

Eivind Merok delte kommunelegejobben med ektefellen i begynnelsen.

– Hasvik er et godt sted å leve og jobbe mens man har små barn.

Han har to gutter, nå 12 og 14 år gamle. Familien bor i dag i Tromsø, og Eivind Merok tilbringer en uke av gangen i Hasvik når han er på jobb der. Han har delt tiden mellom kommunelegejobb, akademi og allehånde prosjekter i snart ti år. Fellesnevneren for hans faglige karriere må være betydningen av *stedet*, kontekst både som geografisk og teoretisk begrep.

Hasvik kommune ligger på Sørøya lengst vest i Finnmark, ytterst mot LoppHAVet. Der bor litt over 1 000 mennesker fordelt på tre tettsteder. Folk lever av det havet gir. Folketallet er synkende, men ikke dramatisk. Det er aktivitet på to større fiskeribedrifter, og ifølge nylig avgåtte rådmann Are Solvang står det til liv.

Det er ikke alle som lever slik de proklamerer. Jeg vil spørre en som ikke behøver å skyte om hvordan Eivind Merok oppfattes på sitt eget sted. En eksrådmann på mobiltelefon fra langt vekk har lite å tape.

– Han Eivind Merok er utrolig bra, sier Solvang. – Han har spenstige tanker som han klarer å få folk til å forstå. Overfor beslutningstakerne i kommunen, politikere og administrasjon er han en god pedagog. Og så er han folkelig på den måten at han bryr seg om både enkeltpersoner og lokalmiljøet.

– Er det sant at han forhandlet seg ned i lønn i 2003?

– Det er sant. Han bad om å få ei krone mindre i året enn rådmannen.

– Og det fikk han?

– Ja.

Eivind Merok forklarer det uvanlige lønnskravet med et ønske om å gjenreise verdigheten rundt legetjenesten i kommunene.

– Jeg ble provosert av en del kolleger som meldte seg helt ut av den offentligheten de er en del av med sine krav om skyhøye

lønninger. For meg er det viktig å vise at jeg vil høre til i det kommunale systemet.

I praksis betyr det å ha nær kontakt også med politikere og administrasjon. Og heve fast lønn på anstendig nivå.

Eivind Merok trodde ikke han skulle bli i Finnmark. Som så mange andre i faget beskriver han valget av både spesialitet og arbeidssted med ordet *tilfeldig*. Men hjemme i stuen til Eivind Meroks foreldre i Bergen stod en bronsefigur. Den er av farfar, Ulrik Olsen, kommunal- og arbeidsminister i Gerhardsens regjering fra 1948 til 1958. Først flere år etter at han hadde flyttet til Hasvik, la Eivind Merok merke til at det stod noe inngravert nederst på figuren: «En hilsen og takk til statsråd Ulrik Olsen fra Finnmarks befolkning. Gaven overlevert på Fylkestinget i Hasvik 30-6-1958.»

Hasvik-modellen

Turnusleger som velger Hasvik, blir presentert for Hasvik-modellen. Den går i korthet ut på at kommunen holder seg med to turnusleger om gangen. De skal få opplæring i stedets historie og kultur i tillegg til at det legges vekt på fagområdene akuttmedisin, trygdemedisin og psykiatri. En av de unge legene som har hatt turnustjeneste i Hasvik, kan fortelle om en dramatisk situasjon som turnuslegen måtte håndtere i første omgang, og der Eivind Meroks rolle som veileder, fastlege og lokalsamfunnets garantist ble tøyd:

– Han kom med en gang han fikk greie på hva som hadde hendt. Først hørte han på oss og spurte hvordan vi hadde opplevd det. Begynte ikke å si hvordan vi burde ha gjort ting annerledes og sånt. Det var utrolig fint å se hvordan han tok ledelsen, hvor effektivt han handlet i lokalmiljøet samtidig som han tok vare på de svakeste. Hvis jeg skulle si noe kort om Eivind på jobb, så er det at han er ærlig og tøff.

Nostalgi eller avantgarde?

Da jeg ringte for å avtale dette intervjuet, var det en vanlig formiddag i september.

Selv var jeg halvveis i programmet før lunsj. Eivind Merok var på kontoret, som ifølge den kommunale hjemmesiden er et flott og moderne helsesenter.

– Hei. Det er Eivind. Neida, du forstyrrer ikke. For så vidt. Jeg sitter sammen med legesekretæren og spiser lutfisk.

Distriktsleger og lottomillionærer. Litt annerledes.

Elisabeth Swensen

elswense@online.no
Tidsskriftet

Litteratur

1. Merok E. Distriktsmedisinske kulturmøter Loppa-Hasvik 1903–2003. I: Nergård I, Nessel S, red. Det gjenstridige. Edmund Edvardsen 60 år. Vallset: Oplandske Bokforlag, 2003.
2. Lian OS, Merok E, red. Mellom nostalgi og avantgarde. Distriktsmedisin i moderne tid. Kristiansand: Høyskoleforlaget, 2005.
3. Hunskaar S. Fri oss fra den nye distriktsmedisinen! Tidsskr Nor Lægeforen 2005; 125: 1879.
4. Nessa J. Ikkje fanden, men paven. Tidsskr Nor Lægeforen 2005; 125: 1880.
5. Gadamer H-G. Über die Verborgenheit der Gesundheit. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag, 1996.